

İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ 17:2 (2012), SS.213-237.

HUZUR DERSLERİNE KATILAN HARPUTLU ALİMLER

Enver DEMİRPOLAT*

Öz

Huzur dersleri, 1172/1738'den 1343/1924 yılına kadar Ramazan aylarının ilk gününden başlayıp toplam sekiz derste sona eren ve sarayda padişahın huzurunda devrin tanınmış alimleri tarafından verilen derslere denir. Osmanlı padişahları; ilmi ortamı canlandırmak, kültürel gelişmeyi sağlamak ve iktidarlarını çeşitli kesimler katında desteklenmesini oluşturmak gibi nedenlerden dolayı bu tür derslere büyük önem vermişlerdir. Bu derslere dönemin en seçkin alimleri şeyhülislamın teklifiyle katılırlardı. Huzur derslerinde her ders bir mukarrir ve genelde 15 muhataptan oluşan alimler tarafından verilir. Mukarrirler rütbeleri itibarıyla ders okuturlardı. Muhataplar da rütbelere göre taksim olunurdu. Mukarrir ders konuları ve dersinde bulunacak muhatapların listesi 2-3 ay önceden bildirilirdi. Muhataplar derste mukarririn sağ ve solunda olmak üzere hilal şeklinde otururlardı. Mukarrirlerin cüppeleri siyah, muhatapların ise mavi renkteydi. Mukarrir ve muhatapların seçimi şeyhülislam tarafından yapılırdı. Bu seçilenler taşradan olmamak şartıyla meşhur olup medresede ders veren bilginler arasından olurdu. Bu çalışmamızda huzur derslerine katılan Harputlu alimler incelenmiştir. Bu incelemede amaç, en seçkin alimlerin katıldığı bu derslerde Harputlu alimlerin tespiti ile beraber yörenin ilmi derecesini ön plana çıkarmak ve böylece Harput'un ilim hayatına olan katkısının belirtilmesi hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Harput, Huzur Dersleri, Osmanlı, Medrese, Şeyhülislam

The Scholars of Harput who Participated The Lessons of Attendance

Abstract

The lessons of peace/attendance/presence started in 1173/1739 in the first months of Ramadan until 1343/1924. They were totally eight hours. They are called as the interpretation subjects given by the popular scholars of the time to the Sultan in the palace. The Ottoman Sultans gave importance to such meetings so as to even cultural development in scientific environment and to be supported by different communities. The most distinguished scholars participated these meetings with the offer of the Sheikhulislam. Mukarrir lessons and each lesson is a peace deal with in general 15 is given by the scholars. As the ranks of those who were Mukarrir course speaks. Respondents are also divided according to rank, respectively. List of course topics and course to the person who will Mukarrir respondents told to 2-3 months in advance. Respondents to the left and right of what is mukarrir course, sat in a crescent-shaped. Mukarrirs those black robes, the addressees of the blue. Mukarrir and selection of respondents was made

* Yrd. Doç. Dr., Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi. E-posta: edemirpolat@firat.edu.tr.

by Shaykh al-Islam. This is not to be elected to the condition that the provinces would be from well-known scholars who teach and madrasah. In this study we surveyed the scholars of Harput who participated the meetings mentioned above. The aim of the study is to enlighten the scientific degree of the area and to determine the scholars of Harput with the lessons they joined. In this way we aimed to contribute the scientific life of Harput.

Keywords: Harput, Lessons of Attendance, Ottoman, Madrasa, Sheikhulislam

Giriş

Osmanlı Padişahları, ilmi ortamı canlandırmak, kültürel gelişmeyi sağlamak ve iktidarlarının çeşitli kesimler katında desteklenmesini sağlamak vs. gibi nedenlerden dolayı huzurlarında ilmi toplantılar yapmak üzere bilginleri toplamak hatta özel hoca edinmek konularına büyük önem vermişlerdir.¹ Huzur Dersleri, 1172/1758'den 1343/1924 tarihine kadar devam eden ve her yıl Ramazan aylarının ilk gününden başlayıp sekiz derste sona eren, sarayda padişahın huzurunda mukarrir denilen devrin tanınmış alimleri tarafından verilen derslere denir. Bu derslere Huzur-u Hümayun Dersleri de denilmektedir.²

Huzur derslerinde her ders bir mukarrir ve genelde 15 muhataptan oluşan alimler tarafından verilir. Mukarrirler rütbeleri itibariyle ders okuturlardı. Muhataplar da rütbelere göre taksim olunurdu. Mukarrir ders konuları ve dersinde bulunacak muhatapların listesi 2-3 ay önceden bildirilirdi. Muhataplar derste mukarririn sağ ve solunda olmak üzere hilal şeklinde otururlardı.

Her dersin süresi iki saat olup ders sonunda rütbe itibariyle yüksek olan muhataptan başlamak üzere sırasıyla ders konusunun dışına taşmamak şartıyla mukarrir sorular sorulurdu.³ Ancak zaman zaman ana konu merkeze alınıp değişik konular yüzünden tartışmaların çıktığı da kayıtlarda mevcuttur. Mukarrirlerin cüppeleri siyah, muhatapların ise mavi renkteydi.⁴ Mukarrir ve muhatapların seçimi şeyhülislam tarafından yapılırdı. Bu seçilenler taşradan olmamak şartıyla meşhur olup medresede ders veren bilginler arasından olurdu.

Huzur derslerinde bulunan alimlerin rütbeleri alttan yukarıya doğru olmak üzere şöyledir: İptida-i Hariç, Hareket-i Hariç, İptida-i Dahil, Hareket-i Dahil, Musıla-i Sahn, Sahn-ı Seman, İptida-i Altmışlı, Hareket-i Altmışlı, Musıla-i Süleymaniye, Süleymaniye, Daru'l-Hadis-i Süleymaniye

¹ İpşirli, Mehmet, "Huzur Dersleri", DİA, İstanbul, 1998, C. XVIII, s. 441-443.

² Pakalın, Mehmet Zeki, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, İstanbul, 1993, C. I, s. 860-861.

³ Pakalın, a.g.e., C. I, s. 862.

⁴ Pakalın, a.g.e., C. I, s. 864.

şeklindedir.⁵ En yüksek mertebeyi Daru'l-Hadis müderrisleri oluştururdu.⁶ Huzur dersleri hakkında en kapsamlı çalışma Ebul Ula Mardin'in Huzur Dersleri adlı üç ciltlik eseridir. Bu araştırmada da söz konusu eser temel kaynak olarak alınmıştır.

HUZUR DERSLERİNDE BULUNAN HARPUTLU ALİMLER

Huzur Derslerine Osmanlı coğrafyasının değişik bölgelerinden alimler katılmışlardır. Bu derslere tespit edebildiğimiz kadarıyla Harputlu onaltı alim katılmıştır.⁷ Bu sayıya Harputlu olarak tanınan ve kayıtlara öyle geçenler dahil edilip, geçmişte Harput'a idari yönden bağlı olup sonradan ayrılan yerlerdeki alimler dahil edilmemiştir. Yani bugünkü Elazığ şehrinin sınırları içinde kalan yerler göz önüne alınmıştır. Harputlu alimlerden bu derslerde en çok bulunan Abdurrahman Efendi'dir. Harputlu Abdurrahman Efendi, 1228-1267/1813-1850 yılları arasında yapılan derslerde toplam otuzsekiz kez bulunmuştur. Harputlu Abdurrahman Efendi'nin ismine bu yıllar içinde sadece 1264/1847 yılında yapılan derslerdeki kayıtlarda rastlanılmadığı görülmüştür.

Harputlu alimlerden Huzur derslerine en az katılan Harputlu Muhammed Efendi ile Harputlu Ahmed Gavsî Efendi olmuştur. Harputlu Muhammed Efendi 1190/1776 yılında, Harputlu Ahmed Gavsî ise 1319/1901 yılında yapılan derslerde görev yapmışlardır.

Huzur derslerine katılan Harputlu Bilginlerin isimleri, bu derslere katıldıkları yıllar, o dersin mukarriri, buldukları meclisteki konumları ve ilmi dereceleri aşağıda verilmiştir. Bu alimlerin huzur derslerindeki konumlarının yanı sıra tespit ettiğimiz kadarıyla hayatı, eserleri ve hakkında yapılan diğer çalışmalar ile ilgili özet bilgiler de sunulmuştur.

1- HARPUTLU MUHAMMED EFENDİ

Hayatı hakkında fazla bir bilgiye ulaşamadığımız Harputlu Muhammed Efendi'nin kayıtlarda bir defa derse katıldığı tespit edilmiştir.

Harputlu Muhammed Efendi'nin Huzur derslerindeki konumu şöyledir:⁸

Yıl (h/m)	Meclis	Görevi	Rütbesi	Mukarrir
1190/1776	III.	2.Muhatap	-	Katıpzade İsmail Efendi

⁵ Pakalın, a.g.e., C. I, s. 54.

⁶ Pakalın, a.g.e., C. I, s. 740.

⁷ Bu sayıya sadece Bugünkü Elazığ Şehri'nin sınırları içinde kalan yerler dahil edilmiştir. Geçmişte Harput'a bağlı olup bugün başka şehirlere bağlanan yerlerde doğup yetişen alimler dahil edilmemiştir.

⁸ Ebul Ula Mardin, Huzur Dersleri, İstanbul, 1966, C. II-III, s. 795.

2- HARPUTLU SEYYİT İSMAİL EFENDİ

Hayatı hakkında fazla bir bilgiye ulaşamadığımız Harputlu Seyyid İsmail Efendi, Huzur Derslerine 1227/1812 yılında tayin edilmiş, 1242/1826 yılında vefatına kadar toplam 15 defa bu görevde bulunmuştur.⁹ 1229-1234/1813-1818 yıllarına ait huzur dersleri kayıtları bulunamadığından¹⁰ Harputlu Seyyit İsmail Efendi'nin belirtilen tarihler arasındaki konumu bilinmemektedir.

Harputlu Seyyit İsmail Efendi'nin huzur derslerinde bulunduğu görevler şöyledir:¹¹

Yıl (h/m)	Meclis	Görev	Rütbesi	Mukarrir
1227/1812	VIII.	10.Muhatap	Hareket-i Hariç	Akşehirli Ömer Efendi
1228/1813	VIII.	7. Muhatap	Hareket-i Hariç	Kangırlı Şeyh Abdullah Efendi
1235/1819	V.	4.Muhatap	Hareket-i Dahil	Kangırlı Şeyh Abdullah Efendi
1236/1820	IV.	13.Muhatap	Hareket-i Dahil	Ekmekçizade Hafız Ahmed Efendi
1237/1821	IV.	3.Muhatap	Musıla-i Sahn	Kırımlı Mehmed Efendi
1238/1822	III.	10.Muhatap	Musıla-i Sahn	Kırımlı Mehmed Efendi
1239/1823	III.	8.Muhatap	Musıla-i Sahn	Akşehirli Hacı Ömer Efendi
1240/1824	III.	5.Muhatap	Musıla-i Sahn	Akşehirli Hacı Ömer Efendi
1241/1825	III.	2.Muhatap	Musıla-i Sahn	Akşehirli Hacı Ömer Efendi
1242/1826	II.	12.Muhatap	Musıla-i Sahn	Kırımlı Mehmed Efendi

3- HARPUTLU ABDURRAHMAN EFENDİ

Harputlu Abdurrahman Efendi, Kürt Hoca olarak bilinen Harput'lu bir alimdir. Dersiam¹² olarak ün kazanmıştır. 1242/1826 yılında Vaka-i

⁹ Ebul Ula Mardin, Huzur Dersleri, İstanbul, 1951, C. I, s. 124.

¹⁰ Mardin, a.g.e., C. I, s. 195.

¹¹ Mardin, a.g.e., C. I, s. 186 vd.

¹² Dersiam: Bir medreseyi bitirdikten sonra, tabi tutulan imtihan sonunda herkese ders vermeğe salahiyyetli alimlere denir. Bkz. Yeğin, Abdullah, İslami-İlmi-Edebi-Felsefi Yeni Lugat, İstanbul, 1992, s. 103.

Hayriye’de güzel hizmetleri görülmüştür. Harputlu Abdurrahman Efendi, 1270/1853 yılından sonra vefat etmiştir. İstanbul’un Eyüp semtinde imaret içine defnedilmiştir. Oğlu Kazasker ve Nakibü’l-Eşraf görevleri yapan Harputlu Mustafa Tevfik Efendi’dir.¹³

Huzur Derslerine 1228/1813 yılında atanmış, 1267/1850 yılında vefatına kadar bu görevini sürdürmüştür.¹⁴ Abdurrahman Efendi’nin bu yıllar içinde sadece bir yıl görev almadığı tespit edilmiştir. 1229-1234/1813-1818 yılları arasında yapılan huzur derslerine katılanların kayıtlarına rastlanılmadığı için¹⁵ bu zaman sürecinde Harputlu Abdurrahman Efendi’nin konumu hakkında detaylı bir bilgiye sahip değiliz. 1264/1847 yılının huzur derslerinde Harputlu Abdurrahman Efendi’nin ismine rastlanılmamıştır. O yıl hasta olduğundan tebdil-i hava etmesi için kendisine irade-i seniye verildiği hakkında bazı kaynaklarda bilgi mevcuttur.¹⁶

Harputlu Abdurrahman Efendi’nin Huzur Derslerinde bulunduğu konumu şöyledir:¹⁷

Yıl (h/m)	Meclis	Görevi	Rütbesi	Mukarrir
1235/1819	V.	11.Muhatap	Hareket-i Dahil	Kangırlı Şeyh Abdullah Efendi
1236/1820	V.	7.Muhatap	Hareket-i Dahil	Ekmekçizade Hafız Ahmed Efendi
1237/1821	IV.	7.Muhatap	Musıla-i Sahn	Kırımlı Mehmed Efendi
1238/1822	IV.	2. Muhatap	Musıla-i Sahn	Akşehirli Hacı Ömer Efendi
1239/1823	III.	12. Muhatap	Musıla-i Sahn	Akşehirli Hacı Ömer Efendi
1240/1824	III.	9. Muhatap	Musıla-i Sahn	Akşehirli Hacı Ömer Efendi
1241/1825	III.	7. Muhatap	Musıla-i Sahn	Akşehirli Hacı Ömer Efendi
1242/1826	II.	7. Muhatap	Musıla-i Sahn	Kırımlı Mehmed Efendi

¹³ Süreyya, Mehmed, Sicill-i Osmani, (Yayına Hazırlayan: Nuri Akbayar-Eski Yazıdan Aktaran: Seyyit Ali Kahraman), İstanbul, 1996, C. I, s. 92.

¹⁴ Mardin, a.g.e., C. I, s. 125.

¹⁵ Mardin, a.g.e., C. I, s. 195.

¹⁶ Sunguroğlu, a.g.e., C. II, s. 137.

¹⁷ Mardin, a.g.e., C. I, s. 195 vd.

1243/1827	II.	6. Muhatap	İbtida-i Altmışlı	Konyalı Seyyit Hüseyin Efendi
1244/1828	II.	2. Muhatap	Hareket-i Altmışlı	Konevi Hüseyin Efendi
1245/1829	I.	13. Muhatap	Musıla-i Süleymaniye	Akşehirli Hacı Ömer Efendi
1246/1930	I.	13. Muhatap	Musıla-i Süleymaniye	Akşehirli Hacı Ömer Efendi
1247/1831	I.	9. Muhatap	Musıla-i Süleymaniye	Akşehirli Hacı Ömer Efendi
1248/1832	I.	8. Muhatap	Musıla-i Süleymaniye	Akşehirli Hacı Ömer Efendi
1249/1833	I.	6. Muhatap	Musıla-i Süleymaniye	Akşehirli Hacı Ömer Efendi
1250/1834	I.	4. Muhatap	Musıla-i Süleymaniye	Akşehirli Hacı Ömer Efendi
1251/1835	I.	6. Muhatap	Musıla-i Süleymaniye	Akşehirli Hacı Ömer Efendi
1252/1836	I.	2. Muhatap	Hamiseden Mütেকaid	Akşehirli Hacı Ömer Efendi
1253/1837	I.	2. Muhatap	Musıla-i Süleymaniyeden Mütেকaid	Akşehirli Hacı Ömer Efendi
1254/1838	I.	1. Muhatap	Hamiseden Mütেকaid	Akşehirli Hacı Ömer Efendi
1255/1839	I.	1. Muhatap	Hamiseden Mütেকaid	Akşehirli Hacı Ömer Efendi
1256/1840	I.	5. Muhatap	Hamiseden Mütেকaid	Akşehirli Hacı Ömer Efendi
1257/1841	I.	1. Muhatap	Hamiseden Mütেকaid	Akşehirli Hacı Ömer Efendi
1258/1842	I.	1. Muhatap	Hamiseden Mütেকaid	Akşehirli Hacı Ömer Efendi
1259/1843	I.	1. Muhatap	Hamiseden Mütেকaid	Akşehirli Hacı Ömer Efendi
1260/1844	I.	1. Muhatap	Hamiseden Mütেকaid	Akşehirli Hacı Ömer Efendi
1261/1845	I.	1. Muhatap	Hamiseden	Akşehirli Hacı

			Mütekaid	Ömer Efendi
1262/1845	I.	1. Muhatap	Hamiseden Mütekaid	Akşehirli Hacı Ömer Efendi
1263/1846	I.	1. Muhatap	Hamiseden Mütekaid	Akşehirli Hacı Ömer Efendi
1264/1847	-	-	-	-
1265/1848	I.	1. Muhatap	Hamiseden Mütekaid	Akşehirli Hacı Ömer Efendi
1266/1849	I.	1. Muhatap	Hamiseden Mütekaid	Akşehirli Hacı Ömer Efendi
1267/1850	I.	1. Muhatap	Hamiseden Mütekaid	Denizlili Yahya Efendi

4- HARPUTLU SEYYİT NUMAN EFENDİ

Hayatı hakkında fazla bir bilgiye ulaşamadığımız Harputlu Seyyit Numan Efendi, Huzur Dersleri'ne 1235/1819 yılında tayin edilmiştir. 1253/1837 yılında Sofya Kadılığı'na tayin edildiğinden görevi son bulmuştur.¹⁸ Toplamda onsekiz yıl huzur derslerinde görev yapan Seyyit Numan Efendi 1254/1838 ve 1258/1842 yıllarında iki defa Sofya Mollası olmuştur.¹⁹

Harputlu Seyyit Numan Efendi'nin Huzur derslerindeki konumu şöyledir:²⁰

Yıl (h/m)	Meclis	Görevi	Rütbesi	Mukarrir
1235/1819	VIII.	11. Muhatap	İbtida-i Dahil	Konevi Seyyit Hüseyin Efendi
1236/1820	VIII.	9. Muhatap	İbtida-i Dahil	Konevi Seyyit Hacı Mustafa Efendi
1237/1821	VIII.	2. Muhatap	İbtida-i Dahil	Konevi Seyyit Hacı Mustafa Efendi
1238/1822	VII.	10. Muhatap	İbtida-i Dahil	Konyalı Seyyit Hacı Mustafa Efendi
1239/1823	VII.	3. Muhatap	Hareket-i Dahil	Denizlili Yahya Efendi
1240/1824	VI.	12. Muhatap	Hareket-i Dahil	Konyalı Hacı Mustafa Efendi

¹⁸ Mardin, a.g.e., C. I, s. 127.

¹⁹ Mardin, a.g.e., C. II-III, s. 277.

²⁰ Mardin, a.g.e., C. I, s. 200 vd.

1241/1825	VI.	7. Muhatap	Hareket-i Dahil	Eğimli Efendi	İbrahim
1242/1826	VI.	1. Muhatap	Hareket-i Dahil	Eğimli Efendi	İbrahim
1243/1827	V.	5. Muhatap	Musıla-i sahn	Eğimli Efendi	İbrahim
1244/1828	V.	1. Muhatap	Musıla-i sahn	Eğimli Efendi	İbrahim
1245/1829	IV.	8. Muhatap	Musıla-i Sahn	İmamzade Muhammed Efendi	Hafız Esad
1246/1830	IV.	8. Muhatap	Musıla-i Sahn	İmamzade Muhammed Efendi	Hafız Esad
1247/1831	IV.	3. Muhatap	Musıla-i Sahn	İmamzade Muhammed Efendi	Hafız Esad
1248/1832	III.	9. Muhatap	Musıla-i Sahn	Ahıskalı Ahmed Efendi	Dersiam
1249/1833	III.	5. Muhatap	Musıla-i Sahn	İmamzade Muhammed Efendi	Hafız Esad
1250/1834	III.	1. Muhatap	Sahn	İmamzade Muhammed Efendi	Hafız Esad
1251/1835	II.	11. Muhatap	İbtida-i Altmışlı	Ahıskalı Ahmed Efendi	Dersiam
1252/1836	II.	9. Muhatap	Hareket-i Altmışlı	Ahıskalı Ahmed Efendi	Dersiam
1253/1837	II.	9. Muhatap	Hareket-i Altmışlı	Eğimli Efendi	İbrahim

5- HARPUTLU SEYYİT ABBAS EFENDİ

Hayatı hakkında fazla bir bilgiye ulaşamadığımız Harputlu Seyyit Abbas Efendi, Huzur Derslerine 1237/1821 yılında tayin edilmiştir. Harputlu Seyyit Abbas Efendi, toplam yirmi defa Huzur Derslerinde görev yapmıştır. Seyyit Abbas Efendi, 1257/1841 yılında Halep Kadılığına tayin edildiğinden bu görevi son bulmuştur.²¹ 1260/ yılında Mekke Payesine nail olmuştur.

²¹ Mardin, a.g.e., C. I, s. 128.

1266/1849 senesinde İstanbul Kadısı olup Anadolu Payesini ihraz etmiştir. 1268/1851 yılında vefat etmiştir.²²

Harputlu Seyyit Abbas Efendi'nin Huzur Derslerinde bulunduğu konum yıllar itibariyle şöyledir:²³

Yıl (h/m)	Meclis	Görevi	Rütbesi	Mukarrir
1237/1821	VIII.	6. Muhatap	İbtida-i Dahil	Konevi Seyyit Hacı Mustafa Efendi
1238/1822	VIII.	2. Muhatap	İbtida-i Dahil	Çerkeşli Mehmed Efendi
1239/1823	VII.	8. Muhatap	Hareket-i Dahil	Denizlili Yahya Efendi
1240/1824	VII.	4. Muhatap	Hareket-i Dahil	Denizlili Yahya Efendi
1241/1825	VI.	12. Muhatap	Hareket-i Dahil	Eğimli İbrahim Efendi
1242/1826	VI.	6. Muhatap	Hareket-i Dahil	Eğimli İbrahim Efendi
1243/1827	V.	10. Muhatap	Musıla-i Sahn	Eğimli İbrahim Efendi
1244/1828	V.	6. Muhatap	Musıla-i Sahn	Eğimli İbrahim Efendi
1245/1829	IV.	13. Muhatap	Musıla-i Sahn	İmamzade Hafız Muhammed Esad Efendi
1246/1830	IV.	13. Muhatap	Musıla-i Sahn	İmamzade Hafız Muhammed Esad Efendi
1247/1831	IV.	6. Muhatap	Musıla-i Sahn	İmamzade Hafız Muhammed Esad Efendi
1248/1832	III.	12. Muhatap	Musıla-i Sahn	Ahıskalı Dersiam Ahmed Efendi
1249/1833	III.	8. Muhatap	Musıla-i Sahn	İmamzade Hafız Muhammed Esad Efendi

²² Mardin, a.g.e., C. II-III, s. 274.

²³ Mardin, a.g.e., C. I, s. 209 vd.

1250/1834	III.	4. Muhatap	Musıla-i Sahn	İmamzade Hafız Muhammed Esad Efendi
1251/1835	III.	1. Muhatap	Sahn	Eğimli İbrahim Efendi
1252/1836	II.	12. Muhatap	Hareket-i Altmışlı	Ahıskalı Dersiam Ahmed Efendi
1253/1837	II.	1. Muhatap	Musıla-i Süleymaniye	Eğimli İbrahim Efendi
1254/1838	I.	12. Muhatap	Musıla-i Süleymaniye	Akşehirli Hacı Ömer Efendi
1255/1839	I.	6. Muhatap	Hamise	Akşehirli Hacı Ömer Efendi
1256/1840	I.	5. Muhatap	Hamise	Akşehirli Hacı Ömer Efendi

6- HARPUTLU İSMAİL SEYFETTİN EFENDİ (1882)

Harputlu İsmail Seyfeddin Efendi, Harput'ta doğmuştur. Sudurdan Sirozizade Tahir Efendi'nin damadıdır. İlmiye rütbesine Mekke-i Mükerrerme payesine vasıl olmuştur. Harputlu İsmail Seyfettin Efendi 1286/1869 yılında Şuray-ı Devlet azası olmuş ve bir müddet sonra İstanbul Payesini almıştır. 1289/1872 yılında İstanbul Kadısı, bilahare Divan-ı Ahkam-ı Adliye azalığı yapmıştır. İsmail Seyfettin Efendi 1291/1874 yılında Muhakemat Reisi olmuştur. 1292/1875 yılında Şuray-ı Devlete alınarak kendisine Anadolu ve Rumeli payeleri verilmiştir.²⁴

Harputlu İsmail Seyfettin Efendi 1295/1878 yılında Halep naipliğine tayin edilmiş 1296/1878 senesinde ise tekrar Şuray-ı Devlet azalığına getirilmiş ve Ahmet Cevdet Paşa'nın olmadığı zamanlarda Mecelle Cemiyeti Reislığı yapmıştır. Harputlu İsmail Seyfettin Efendi 1300/1882 yılında vefat etmiştir. Mezarı Haydarpaşa'dadır. Hak ve Adalet yolunda sözünü esirgemeyen, kıymetli hukuk ve fıkıh alimlerimizden olduğunu kaynaklar ifade etmektedir.²⁵

Harputlu İsmail Seyfettin Efendi, Huzur derslerine 1263/1846 yılında atanmıştır. Toplam dört defa bu derslerde görev yapan Harputlu

²⁴ Erk, Hasan Basri, Meşhur Türk Hukukçuları, İstanbul, 1954, s. 258; Şimşirgil, Ahmet-Ekinci Ekrem Buğra, Ahmet Cevdet Paşa ve Mecelle, İstanbul, 2009, s. 52.

²⁵ Süreyya, Mehmed, Sicill-i Osmani, İstanbul-1996, C. V, s. 1499; Süreyya, a.g.e., C. V, s. 1499; Şimşirgil-Ekinci a.g.e., s.52; Mardin, a.g.e., C. II-III, s. 277; Erk, a.g.e., s. 259.

İsmail Seyfettin Efendi, 1266/ yılında Bağdat Kadılığına tayin edildiğinden görevi sona ermiştir.²⁶

Harputlu İsmail Seyfettin Efendi'nin Huzur Derslerinde bulunmuş olduğu görevler şöyledir:²⁷

Yıl (h/m)	Meclis	Görevi	Rütbesi	Mukarrir
1263/1846	VIII.	11. Muhatap	İbtida-i Hariç	Trabzonlu Numan Efendi
1264/1847	VIII.	10. Muhatap	İbtidai Hariç	Vidinli Mustafa Efendi
1265/1848	VIII.	11. Muhatap	İbtida-i Hariç	Gümüşhaneli Ömer Hulusi Efendi

7- HARPUTLU EBUBEKİR FEVZİ EFENDİ

Hayatı hakkında fazla bir bilgiye ulaşamadığımız Harputlu Ebubekir Fevzi Efendi, Huzur derslerine 1265/1848 yılında atanmıştır. Toplam ondokuz defa Huzur derslerinde görev yapan Harputlu Ebubekir Fevzi Efendi 1284/1867 yılında vefatına kadar bu vazifesini sürdürmüştür.²⁸ 1270/1853 yılı huzur dersleri kayıtlarında Harputlu Ebubekir Fevzi Efendi'nin ismine rastlanılmamıştır.

Harputlu Ebubekir Fevzi Efendi'nin Huzur Derslerinde yapmış olduğu görevler yıl itibariyle şöyledir:²⁹

Yıl (h/m)	Meclis	Görevi	Rütbesi	Mukarrir
1265/1848	VIII.	3. Muhatap	Hareket-i Hariç	Gümüşhaneli Ömer Hulusi Efendi
1266/1849	VII.	12. Muhatap	İbtida-i Dahil	Vidinli Mustafa Efendi
1267/1850	VII.	6. Muhatap	İbtida-i Dahil	Tokatlı Hafız Ahmed Efendi
1268/1851	VII.	Baş Muhatap	Hareket-i Dahil	Tokatlı Hafız Ahmed Efendi
1269/1852	VI.	11. Muhatap	Hareket-i Dahil	Gümüşhaneli Ömer Hulusi Efendi
1270/1853	-	-	-	-
1271/1854	V.	9. Muhatap	Musıla-i Sahn	Kütahyalı Hafız İbrahim Efendi

²⁶ Süreyya, a.g.e., C. V, s. 1499; Mardin, a.g.e., C. I, s. 136.

²⁷ Mardin, a.g.e., C. I, s. 312 vd.

²⁸ Mardin, a.g.e., C. I, s. 137.

²⁹ Mardin, a.g.e., C. I, s. 320 vd.

1272/1855	IV.	11. Muhatap	Musıla-i Sahn	Trabzonlu Numan Efendi
1273/1856	IV.	8. Muhatap	Musıla-i Sahn	Trabzonlu Numan Efendi
1274/1857	III.	12. Muhatap	Musıla-i Sahn	Ahıskalı İbrahim Efendi
1275/1858	III.	8. Muhatap	Musıla-i Sahn	Ahıskalı Numan Efendi
1276/1859	III.	10. Muhatap	Musıla-i Sahn	Ahıskalı İsmail Efendi
1277/1860	III.	7. Muhatap	Sahn	Ahıskalı Numan Efendi
1278/1861	II.	13. Muhatap	Musıla-i Sahn	Gölpazarlı Muhammed Şakir Efendi
1279/1862	II.	8. Muhatap	İbtida-i Altmışlı	Gölpazarlı Muhammed Şakir Efendi
1280/1863	II.	4. Muhatap	Hareket-i Altmışlı	Gölpazarlı Muhammed Şakir Efendi
1281/1864	II.	4. Muhatap	Hareket-i Altmışlı	Gölpazarlı Muhammed Şakir Efendi
1282/1865	I.	12. Muhatap	Musıla-i Süleymaniye	Gölpazarlı Muhammed Şakir Efendi
1283/1866	I.	11. Muhatap	Musıla-i Süleymaniye	İbrahim Efendi Biraderzadesi Muhammed Kasım Efendi
1284/1867	I.	5. Muhatap	Hamise-i Süleymaniye	Kangırlı Ali Niyazi Efendi

8- HARPUTLU MEHMED EMİN EFENDİ

Hayatı hakkında fazla bir bilgiye ulaşamadığımız Harputlu Mehmed Emin Efendi, 1267/1850 yılında Huzur Derslerine atanmıştır. Toplam yirmibeş defa Huzur derslerinde görev yapan Harputlu Mehmed

Emin Efendi, 1291/1874 yılında Mevleviyet İhrası nedeniyle bu görevi son bulmuştur.³⁰

Harputlu Mehmed Emin Efendi'nin Huzur derslerinde yapmış olduğu görevler yıllar itibariyle şöyledir:³¹

Yıl(h/m)	Meclis	Görevi	Rütbesi	Mukarrir
1267/1850	VIII.	10. Muhatap	İbtidai Hariç	Filibeli Halil Efendi
1268/1851	VIII.	9. Muhatap	Hareket-i Hariç	Filibeli Halil Efendi
1269/1852	VIII.	9. Muhatap	Hareket-i Hariç	Filibeli Halil Efendi
1270/1853	VII.	13. Muhatap	İbtida-i Dahil	Filibeli Halil Efendi
1271/1854	VII.	8. Muhatap	İbtida-i Dahil	Filibeli Halil Efendi
1272/1855	VI.	8. Muhatap	Hareket-i Dahil	Nevşehirli Müftizade Ahmed Hazım Efendi
1273/1856	VI.	6. Muhatap	Hareket-i Dahil	Nevşehirli Müftizade Ahmed Hazım Efendi
1274/1857	V.	10. Muhatap	Hareket-i Dahil	Nevşehirli Müftizade Ahmed Hazım Efendi
1275/1858	V.	1. Muhatap	Musıla-i Sahn	Kastamonulu Mustafa Efendi
1276/1859	V.	3. Muhatap	Musıla-i Sahn	Kastamonulu Mustafa Efendi
1277/1860	IV.	13. Muhatap	Musıla-i Sahn	Yakuvalı Ali Efendi
1278/1861	IV.	6. Muhatap	Musıla-i Sahn	Yakuvalı Ali Efendi
1279/1862	IV.	Baş Muhatap	Musıla-i Sahn	Yakuvalı Ali Efendi
1280/1863	III.	7. Muhatap	Musıla-i Sahn	Ahıskalı Numan Efendi
1281/1864	III.	6. Muhatap	Musıla-i Sahn	Ahıskalı Numan Efendi
1282/1865	II.	12. Muhatap	Sahn	Ahıskalı Numan Efendi
1283/1866	II.	9. Muhatap	Hareketi Altmış	Ahıskalı Numan

³⁰ Mardin, a.g.e., C. I, s. 137.

³¹ Mardin, a.g.e., C. I, s. 328 vd.

			1	Efendi
1284/1867	II.	3. Muhatap	HareketiAltmışl 1	Yakuvalı Ali Efendi
1285/1868	I.	12. Muhatap	HareketiAltmışl 1	Uşaklı Hafız Nasuh Efendi
1286/1869	I.	9. Muhatap	Hamise-i Süleymaniye	Yakuvalı Ali Efendi
1287/1870	I.	8. Muhatap	Hamise-i Süleymaniye	Yakuvalı Ali Efendi
1288/1871	I.	7. Muhatap	Hamise-i Süleymaniye	Yakuvalı Ali Efendi
1289/1872	I.	6. Muhatap	Hamise-i Süleymaniye	Yakuvalı Ali Efendi
1290/1873	I.	9. Muhatap	Hamise-i Süleymaniye	Yakuvalı Ali Efendi
1291/1874	I.	4. Muhatap	Hamise-i Süleymaniye	Yakuvalı Ali Efendi

9- HARPUTLU İŞHAK EFENDİ

Harputlu Hoca İshak Efendi, 1218/1803 yılında Harput'a bağlı Perçenç Köyü'nde³² dünyaya gelmiştir. Babası yörede meşhur olan Şeyh Ali Efendi'nin (ö.1172/1758) torunu Abdullah Efendi'dir.³³ Harputlu Hoca İshak Efendi, ilköğrenimini Harput'ta yapmış, daha sonra İstanbul'a giderek *Fatih Sahn-ı Seman Medreseleri'*nde eğitimini tamamlayarak icazetini almıştır.

Harputlu Hoca İshak Efendi, icazet aldığı ders ve hocaların kimliğini açıklarken, sarf ilmini Abdullah el-Harputi (ö.1284/1867)'den, nahv ve mantık ilmini Seyyit Hacı Ali el-Harputi'den, belağat ve usul ilmini Mustafa el-Vidini (ö.1271/1854)'den aldığını ifade etmektedir. Tefsir ilmini Harputizade Hacı Ömer Akşehirli (ö.1285/1868)'den, kelim, hikmet (felsefe), hadis ve fıkıh ilmiyle beraber diğer akli ve nakli ilimleri ise, İmamzade olarak bilinen Muhammed es-Said (ö.1276/1859)'den öğrendiğini belirterek birçok ilimde icazet aldığını bildirmektedir.³⁴ Hocaları arasında, Müftüzade Seyyit Muhammed b. Yusuf ve Muhammed b. Hibetullah b. Muhammed en-

³² Perçenç Köyü: Elazığ, Merkez ilçeye bağlı en doğuda bulunan *Beyyurdu Köyü'*nün güneyinde kurulmuş bir beldedir. Elazığ-Bingöl ve Elazığ-Diyarbakır karayollarının kesiştiği yerde bulunup, bugünkü adı Akçakiraz'dır.

³³ Sunguroğlu, İshak, Harput Yollarında, İstanbul, 1958, C. II, s. 124, vd.

³⁴ İcazetname, s. 3-5.

Naci (ö.1301/1883)'nin de bulunduğunu kendi ifadelerinden öğrenmekteyiz.³⁵

Harputlu Hoca İshak Efendi, icazetini aldıktan sonra Harput'a gelerek burada boş bulunan *Meydan Camii Medresesi*'ne müderris olarak atanmıştır. Müellif, Harput'ta iki yıl kaldıktan sonra İstanbul'a geri dönerek, icazet aldığı Fatih Sahn-ı Seman medreselerinde ders vermeye başlamış, daha sonra *Valide Mektebi*'nde müderrislik yapmıştır. Bilimsel yeterliliğini kanıtlayarak *Saray Şehzadegan Hocalığı*'na atanmış, burada gösterdiği başarı ona, Sultan Abdülaziz Han'ın (ö.1293/1876) sevgi ve teveccühünü kazandırarak kendisine *huzur hocalığı* görevi verilmiştir.

Harputlu Hoca İshak Efendi, Sultan II. Abdülhamit (ö.1337/1918) zamanında *İstanbul Payeliği* rütbesi almış ve *Evkafl Nezareti*'nde bir komisyona üye olarak atanmıştır. Bazı kaynaklarda bu görevin müfettişlik olduğu belirtilmektedir.³⁶ Harputlu Hoca İshak Efendi, 1272/1855 tarih ve 107 sayılı *İrade-i Seniye* ile *Darü'l-Mearif Rüşdiye Mektebi Hocalığı*'na getirilmiştir.³⁷

Harputlu İshak Hoca, *Isparta* ve *Medine Kadılığı* görevlerinde de bulunmuştur. Onun, meclis-i maarif üyesi olduktan sonra *molla* olarak anıldığı kaydedilmiştir.³⁸ Harputlu Hoca İshak Efendi'nin, kırk yıl çalıştıktan sonra memuriyetten ayrılarak tamamen ilmi çalışmalara yöneldiği görülmüştür. Müellif, 1310/1892 tarihinde, vefat ederek Fatih Camii bahçesine defnedilmiştir.³⁹

³⁵ İcazetname, s. 8, 11.

³⁶ Bağdatlı, a.g.e., C. I, s. 203; Mahmut Cevat İbnü'l-Şeyh Nafi, Maarif-i Umumiyye Nezareti Tarihçe-i Teşkilat ve İcraatı, İstanbul-1338, s.85; Kehhale, Ömer, Mu'cemü'l-Müellifin, Beyrut-trz., C. I, s. 233; Develioğlu, Abdullah, Büyük İnsanlar Üç Bin Türk ve İslam Müellifi, İstanbul-1973, s. 292; Göksav, İbrahim Alaettin, Meşhur Adamlar Hayatları Eserleri, (Çıkaran: Sedat Simavi), İstanbul, 1933-1935, C. II, s. 792.

³⁷ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, A. MKT. NZD., 374/75.

³⁸ Mahmut Cevat İbnü'l-Şeyh, a.g.e., s. 85.

³⁹ Harputlu Hoca İshak Efendi'nin hayatı hakkında bkz. Demirpolat, Enver, Osmanlı-Türk Düşünürü Harputlu Hoca İshak'ın Felsefi Görüşleri, (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Danışman: Şahin Filiz), Konya, 2003, (Doktora Tezi); Demirpolat, Enver, "Harputlu İshak Hoca'nın Hayatı ve Eserleri", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Konya, 2003, S. 9, s. 397-412; Sunguroğlu, a.g.e., s. 124-127; Kara, a.g.m., s. 531-532; Bursalı Mehmet Tahir Efendi, Osmanlı Müellifleri, (Sad: A. Fikri Yavuz-İsmail Özen), İstanbul, 1972, C. I, s. 364; Dikici, Recep, "Arap Dili ve Edebiyatına Dair Eserleri olan Harputlu Alim ve Edipler", Dünü ve Bugünüyle Harput Sempozyumu, Elazığ-1999, s. 19-20; Biçer, Ramazan, "Harputlu İshak Efendi'nin Kelami Görüşleri", Dünü ve Bugünüyle Harput Sempozyumu, Elazığ, 1999, s. 255; Akyürek, Ahmet Remzi, Miftahu'l-Kütüb ve Esami-i Müellifin Fihristi, Ankara, 2000, C. I, s. 247-248; Göksav, a.g.e., s. 792; Süreyya, Mehmet, Sicilli Osmani Tezkire-i Meşahiri Osmaniye, İstanbul, 1308, C. I, s. 329.

b- Eserleri

Harputlu Hoca İshak Efendi'nin tespit edebildiğimiz yedisi telif, biri tercüme olmak üzere sekiz eseri bulunmaktadır. İcazetnamesi de tahsil hayatı hakkında kesitler sunduğu için bu bölümde değerlendirilmiştir.

1- **Es'ile ve Ecvibe-i Mecmuatü'l-Kavaid:** Osmanlıca olarak kaleme alınıp 240 sayfadan oluşan ve *Risale-i Ecvibe ve Es'ile* adıyla da bilinen eserin, 148-203 ve 230-240 sayfaları mantık konularını kapsamaktadır.

2- **Şemsü'l-Hakika:** Osmanlıca olan eser, toplam 290 sayfadan ibaret olup 1278/1861 yılında Takvimhane-i Amire Matbaası'nda basımı yapılmıştır. Bu eserin amacı, o yıllarda ülkemizde kol gezen Hristiyan misyonerlerine karşı yanıt olma özelliği taşımasıdır. Harputlu Hoca İshak Efendi, eserin sonunda misyonerlere karşı yukarıdaki hususları içeren yetmiş iki tane soru yönelmektedir.⁴⁰

3- **Kaşifü'l-Esrar Dafiü'l-Eşrar:** Üç bölüm ve 173 sayfadan ibaret olan eser Osmanlıca'dır. Eser, Sultan Abdülaziz'in Bektaşiliğe olan merakını gidermek amacıyla kaleme alınmıştır.

4- **Miftahu'l-Uyun:** Matbu olmayıp yazma halinde olan eser, Süleymaniye Kütüphanesi'nde 1090 demirbaş no.ya kayıtlıdır. Harputlu Hoca İshak Efendi, söz konusu eseri *Tabiiyyun* diye adlandırılan akımın çeşitli konulardaki sorularına cevaplar vermek amacıyla kaleme aldığını belirtmektedir.⁴¹ Eser, İslam düşünürlerinin genelde tartıştıkları konulardan olan Tanrı ve sıfatları, ruhun mahiyeti, çeşitleri ve ruh-beden ilişkisinden bahsetmektedir.⁴²

5- **Es'ile ve Ecvibe-i Hikemiyye:** İslam Felsefesi alanında ve Osmanlıca olarak kaleme alınmıştır. Harputlu Hoca İshak Efendi bu eseri, insanlardaki her türlü şüpheyi gidermek için kaleme aldığını belirtmektedir. O, problemleri açıklarken öncelikle akli kanıtlara başvurmanın çok yararlı olduğunu, bunu bizzat kendisinin tecrübe ettiğini ifade etmektedir.⁴³

Harputlu Hoca İshak Efendi bu eserde, çeşitli felsefi problemleri, soru-cevap şeklinde ele alıp incelemiş ve görüşlerini açıklamıştır. O, Gazali'nin meşşai filozofları küfürle suçladığı, konulardan bahsederken filozoflar için küfrü gerektirecek bir durumun olmadığını dile getirmektedir.⁴⁴

⁴⁰ Şemsü'l-Hakika, s. 261-286.

⁴¹ Miftahu'l-Uyun, s. 2-3.

⁴² Miftahu'l-Uyun, s. 6-9.

⁴³ Es'ile-i Hikemiyye, s. 2-3.

⁴⁴ Harputi Hoca İshak, Es'ile-i Kelamiyye ve Zübdetü'l-İlmi Kelam, s. 60-64.

6- **Diyau'l-Kulüb:** Toplam 375 sayfadan meydana gelen eser, Osmanlıca olup basım tarihi belli değildir. Hıristiyanlığa ve özellikle Protestan misyonerlerine karşı kaleme alınan eserde Kitab-ı Mukaddes'in tarihi üzerinde durulmuş, mevcut İncillerin Hz. İsa'ya verilen İncil olmadığı kanıtlanmaya çalışılmıştır. Harputlu Hoca İshak Efendi, Rahmetullah el-Hindi'nin (ö.1303/1885) *İzharu'l-Hak* adlı eserinden geniş ölçüde yararlandığını zaman zaman ifade etmektedir.

7- **el-İstişfa fi Tercemeti'ş-Şifa:** İbn Sina'nın *Şifa* adlı eserinin İlahiyat bölümünün, Harputi Hoca İshak Efendi tarafından Türkçeye yapılan bir çevirisidir. Yaptığımız araştırmada, Harputlu Hoca İshak Efendi'nin söz konusu tercüme eseri, İzmir-Tire Necip Paşa Vakfı Kütüphanesi'nde 112 demirbaş numarası ile kayıtlı olup tespit edebildiğimiz tek nüshadır.

8- **Es'ile-i Kelamiyye Zübdet-ü İlm-i Kelam:** Eser, 184 sayfadan ibaret olup Osmanlıca olarak 1283/1866 tarihinde Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye Matbaası'nda basılmıştır. Harputlu Hoca İshak Efendi'ye göre, insanların kelimeleri öğrenmesi uzun zaman alacağından dolayı, onların dini konularda gaflete düşmeleri söz konusu olabilmektedir. O, bunu önlemek amacıyla eseri Türkçe olarak kaleme aldığını dile getirmektedir.⁴⁵

9- **İcazetname:** Harputlu Hoca İshak Efendi'nin İcazetnamesi, nesih hatla kaleme alınmış ve meşin cilt ile kaplanmıştır. Süleymaniye Kütüphanesi'nde 542 demirbaş numaraya kayıtlı olan bu İcazetname, Harputlu Hoca İshak Efendi'nin hangi hocalardan ders aldığını belirtmesi, ayrıca onun eğitim hayatından kesitler sunması açısından önem arz etmektedir.

Harputlu İshak Efendi'nin huzur derslerindeki konumu yıllar itibariyle şöyledir:⁴⁶

Yıl (h/m)	Meclis	Görevi	Rütbesi	Mukarrir
1270/1853	VI.	12. Muhatap	Hareket-i Dahil	Tokatlı Hafız Ahmed Efendi
1271/1854	VI.	8. Muhatap	Hareket-i Dahil	Tokatlı Hafız Ahmed Efendi
1272/1855	V.	2. Muhatap	Musıla-i Sahn	Yerköylü Ali Efendi
1273/1856	IV.	12.	Musıla-i Sahn	Trabzonlu Numan

⁴⁵ Es'ile-i Kelamiyye ve Zübdetü'l-İlmi Kelam, s. 4; Es'ile-i Hikemiyye, s. 157.

⁴⁶ Mardin, a.g.e., C. I, s. 338 vd.

		Muhatap		Efendi
1274/1857	IV.	3. Muhatap	Musıla-i Sahn	Trabzonlu Numan Efendi
1275/1858	III.	11. Muhatap	Musıla-i Sahn	Ahıskalı Numan Efendi
1276/1859	III.	12. Muhatap	Musıla-i Sahn	Ahıskalı İsmail Efendi
1277/1860	III.	9. Muhatap	Musıla-i Sahn	Ahıskalı Numan Efendi
1278/1861	III.	2. Muhatap	Musıla-i Sahn	Ahıskalı Numan Efendi
1279/1862	II.	10. Muhatap	İbtida-i Altmışlı	Gölpazarlı Mehmed Şakir Efendi
1280/1863	II.	6. Muhatap	Hareket-i Altmışlı	Gölpazarlı Mehmed Şakir Efendi
1281/1864	II.	6. Muhatap	Hareket-i Altmışlı	Gölpazarlı Mehmed Şakir Efendi
1282/1865	I.	13. Muhatap	Musıla-i Süleymaniye	Gölpazarlı Mehmed Şakir Efendi
1283/1866	I.	12. Muhatap	Musıla-i Süleymaniye	İbrahim Efendi Biraderzadesi Muhammed Kasım Efendi
1284/1867	I.	6. Muhatap	Hamise-i Süleymaniye	Kangırılı Ali Niyazi Efendi
1285/1868	I.	4. Muhatap	Hamise-i Süleymaniye	Uşaklı Hafız Nasuh Efendi

10- HARPUTLU ŞEYH MUSTAFA FAİK EFENDİ (1887)

Şeyh Mustafa Faik Efendi 1222/1807 yılında Harput'ta doğmuş olup, babası Harputi Abdullah Efendi'dir. Bu aileye Harput'ta Hacı Emin Hafızgiller denilmektedir. Harputlu Şeyh Mustafa Faik Efendi ilk tahsilinden sonra Dağıstanlı Hoca Mehmed Efendi'den ders görerek icazet almış, tahsilini ikmal için İstanbul'a gitmiştir. Sonunda Mekke Mollası

payesini almıştır.⁴⁷ Epey bir müddet naiplik görevlerinde bulundu. Yakalandığı müzmin bir hastalık sonucu 1305/1887 de vefat etmiştir. Kaşgari yolunda defnedilmiştir.⁴⁸ Harputlu Şeyh Mustafa Faik Efendi, huzur derslerinde 1270/1853 yılında atanmış, 1278/1861 yılına kadar toplam dokuz defa görev yapmıştır.⁴⁹ 1274/1857 yılı huzur dersleri kayıtlarında Harputlu Şeyh Mustafa Faik Efendi'nin ismine rastlanılmamıştır.

Harputlu Şeyh Mustafa Faik Efendi'nin huzur derslerindeki konumu yıllar itibariyle şöyledir:⁵⁰

Yıl(h/m)	Meclis	Görevi	Rütbesi	Mukarrir
1270/1853	VIII.	11. Muhatap	Hareket-i Hariç	Nevşehirli Müftüzade Ahmed Hazım Efendi
1271/1854	VIII.	6. Muhatap	Hareket-i Hariç	Nevşehirli Müftüzade Ahmed Hazım Efendi
1272/1855	VII.	6. Muhatap	İbtida-i Dahil	Kastamonulu Mustafa Efendi
1273/1856	V.	8. Muhatap	Hareket-i Dahil	Yerköylü Ali Efendi
1274/1857	-	-	-	-
1275/1858	IV.	4. Muhatap	Musıla-i Sahn	Nevşehirli Müftüzade Ahmed Hazım Efendi
1276/1859	IV.	6. Muhatap	Musıla-i Sahn	Ahıskalı Numan Efendi
1277/1860	IV.	2. Muhatap	Musıla-i Sahn	Yakuvalı Ali Efendi
1278/1861	III.	8. Muhatap	Musıla-i Sahn	Ahıskalı Numan Efendi

11- HARPUTLU SEYİT AHMET EFENDİ

Hayatı hakkında fazla bir bilgiye ulaşamadığımız Harputlu Seyyit Ahmet Efendi, 1270/1853 yılında Huzur dersleri görevine atanmış, 1276/1859 yılında vefatına kadar toplam yedi defa görev yapmıştır.⁵¹

Harputlu Seyyit Ahmet Efendi'nin huzur derslerindeki görevleri yıllar itibariyle şöyledir:⁵²

⁴⁷ Sunguroğlu, a.g.e., C. II, s. 235.

⁴⁸ Süreyya, Mehmed, Sicill-i Osmani, (Yayına Hazırlayan: Nuri Akbayar-Eski Yazıdan Aktaran: Seyyit Ali Kahraman), İstanbul, 1996, C. II, s. 507

⁴⁹ Mardin, a.g.e., C. I, s. 138.

⁵⁰ Mardin, a.g.e., C. I, s. 339 vd.

⁵¹ Mardin, a.g.e., C. I, s. 138.

⁵² Mardin, a.g.e., C. I, s. 339 vd.

Yıl(h/m)	Meclis	Görevi	Rütbesi	Mukarrir
1270/1853	VIII.	12. Muhatap	Hareket-i Hariç	Nevşehirli Müftüzade Ahmed Hazım Efendi
1271/1854	VIII.	7. Muhatap	Hareket-i Hariç	Nevşehirli Müftüzade Ahmed Hazım Efendi
1272/1855	VII.	7. Muhatap	İbtida-i Dahil	Kastamonulu Mustafa Efendi
1273/1856	VII.	4. Muhatap	İbtida-i Dahil	Nevşehirli Müftüzade Ahmed Hazım Efendi
1274/1857	VI.	8. Muhatap	İbtida-i dahil	Kastamonulu Mustafa Efendi
1275/1858	V.	12. Muhatap	Hareket-i Dahil	Kastamonulu Mustafa Efendi
1276/1859	VI.	Baş Muhatap	Hareket-i Dahil	İlgınlı Hasan Efendi

12- HARPUTLU YUSUF HURŞİD EFENDİ (1892)

(Beşiktaş Saray-ı Hümayun Hademe Dairesi İmamı)

Hayatı hakkında fazla bir bilgiye ulaşamadığımız Harputlu Yusuf Hurşid Efendi, 1302/1884 yılında atandığı Huzur dersleri görevinden 1310/1892 yılında vefatına kadar toplam dokuz defa bu görevde bulunmuştur.⁵³

Harputlu Yusuf Hurşid Efendi'nin huzur derslerindeki konumu yıllar itibariyle şöyledir:⁵⁴

Yıl(h/m)	Meclis	Görevi	Rütbesi	Mukarrir
1302/1884	VIII.	12. Muhatap	-	İstanbulu Mehmed Eşref Efendi
1303/1885	VIII.	11. Muhatap	-	Eğinli İbrahim Hakkı Efendi
1304/1886	VIII.	10. Muhatap	-	Eğinli İbrahim Hakkı Efendi
1305/1887	VIII.	10. Muhatap	-	Eğinli İbrahim Hakkı Efendi
1306/1888	VIII.	10. Muhatap	-	İspartalı Abdülkerim Efendi
1307/1889	VIII.	8. Muhatap	-	Dramalı İsmail Hakkı Efendi

⁵³ Mardin, a.g.e., C. I, s. 149.

⁵⁴ Mardin, a.g.e., C. I, s. 466 vd.

1308/1890	VIII.	2. Muhatap	-	Dramalı İsmail Hakkı Efendi
1309/1891	VII.	12. Muhatap	-	İspartalı Abdülkerim Efendi
1310/1892	VII.	11. Muhatap	-	İspartalı Abdülkerim Efendi

13- HARPUTLU HASAN NAİMİ EFENDİ

Hayatı hakkında fazla bir bilgiye ulaşamadığımız Harputlu Hasan Naimi Efendi, 1313/1895 yılında bulunduğu Huzur dersleri görevini 1318/1900 yılına kadar toplam altı defa görev yapmıştır.⁵⁵

Harputlu Hasan Naimi Efendi'nin huzur derslerinde bulunduğu görevler yıllar itibariyle şöyledir:⁵⁶

Yıl(h/m)	Meclis	Görevi	Rütbesi	Mukarrir
1313/1895	VIII.	8. Muhatap	-	Ermenaklı Muhammed Ayni Efendi
1314/1896	VII.	14. Muhatap	-	Ermenaklı Muhammed Ayni Efendi
1315/1897	VII.	8. Muhatap	-	Gümülcineli Hacı Hasan Hilmi Efendi
1316/1898	VI.	13. Muhatap	-	Ermenaklı Muhammed Ayni Efendi
1317/1899	VI.	9. Muhatap	-	Ermenaklı Muhammed Ayni Efendi
1318/1900	VI.	8. Muhatap	-	Gümülcineli Hacı Hasan Hilmi Efendi

14- HARPUTLU AHMED GAVSİ EFENDİ

Hayatı hakkında fazla bir bilgiye ulaşamadığımız Harputlu Ahmed Gavsî Efendi, 1319/1901 yılında başladığı görevine 1320/1902 yılına kadar bir yıl devam etmiştir.⁵⁷ Huzur derslerinde bulunan Harputlu alimlerin en az görev yapanlardan biridir.

Harputlu Ahmed Gavsî Efendi'nin huzur derslerindeki konumu yıllar itibariyle şöyledir:

Yıl(h/m)	Meclis	Görevi	Rütbesi	Mukarrir
1319/1901	VII.	13.	-	Sinoplu Ebubekir Lütfi

⁵⁵ Mardin, a.g.e., C. I, s. 153.

⁵⁶ Mardin, a.g.e., C. I, s. 502 vd.

⁵⁷ Mardin, a.g.e., C. I, s. 154.

		Muhatap		Efendi

15- HARPUTLU (EBU)BEKİR EFENDİ

Harputlu Bekir Efendi, 1255/1839 yılında Harput'ta doğmuştur. Babası ilmiyeden olan Abdullah Efendi'dir. Harputlu Bekir Efendi, 1277/1860 yılında Harput Kurşunlu Medresesi'nde tahsilini yaptıktan sonra 1290/1873 yılında İstanbul'a gelerek Bayezit Dersiamlarından Kayserili İbrahim Derviş Efendi'nin derslerine devam etmiş ve 1297/1879 yılında icazetini almıştır. Bir yıl sonra rüus imtihanını verip Bayezit Dersiamlarının arasında yerini almıştır.⁵⁸

Harputlu Bekir Efendi'ye 1306/1888 yılında İstanbul Müderrisliği rüusu verilmiştir. 1312/1894 de kendisi icazet vermiştir. 1324/1906 senesinde 4. rütbeden Osmanlı ve Mecidi nişanlarını almıştır. 1328/1910 de Musıla-i Sahna terfi etmiş, 1334/1915 de Mahreç Payesini kazanmıştır. 1339/1923 yılında İstanbul Kumkapı'da vefat etmiştir.⁵⁹ Harputlu Bekir Efendi, 1325/1907 yılında atandığı Huzur Dersleri'nde 1334/1915 yılına kadar toplam dokuz defa görev almıştır.⁶⁰

Harputlu Bekir Efendi'nin huzur derslerindeki vazifesi yıllar itibariyle şöyledir:⁶¹

Yıl(h/m)	Meclis	Görevi	Rütbesi	Mukarrir
1325/1907	VIII.	10. Muhatap	-	Şehri Ahmed Ramiz Efendi
1326/1908	VIII.	9. Muhatap	-	Şehri Ahmed Ramiz Efendi
1327/1909	VII.	12. Muhatap	-	Debreli Vildan Faik Efendi
1328/1910	VII.	10. Muhatap	-	Aydoslu Sadullah Efendi
1329/1911	VI.	14. Muhatap	-	Aydoslu Sadullah Efendi
1330/1911- 12	VI.	10. Muhatap	-	Aydoslu Sadullah Efendi
1331/1912	V.	12. Muhatap	-	Debreli Vildan Faik Efendi
1332/1913	V.	3.	-	Debreli Vildan Faik Efendi

⁵⁸ Albayrak, Sadık, Son Devir Osmanlı Uleması-İlmiye Ricalinin Teracim-i Ahvali, İstanbul, 1996, C. I, s. 405.

⁵⁹ Albayrak, a.g.e., C. I, s. 406; Mardin, a.g.e., C. I, s. 156.

⁶⁰ Albayrak, a.g.e., C. I, s. 406; Mardin, a.g.e., C. I, s. 156.

⁶¹ Mardin, a.g.e., C. I, s. 546 vd.

		Muhatap		
1333/1914	III.	9. Muhatap	-	Nasuh Efendizade Mustafa Asım Efendi

16- HARPUTLU MUSTAFA FEYZİ EFENDİ

Harputlu Mustafa Feyzi Efendi, Harput'a bağlı Hersenk Köyü'nde⁶² doğmuştur. Babasının adı İsmail Çavuştur. İlk tahsilini Harput'ta Kamil Paşa Medresesi'nde başlamış daha sonra İstanbul'a giderek Fatih Medreseleri'nde ikmal ederek Asım Efendi'den icazet almıştır. Harputlu Mustafa Efendi, İstanbul'da Hamzazade Naib Medresesi müderrisliği yapmış ve 1321/1903 yılında Hareket-i Hariç rütbesini almıştır.⁶³ 1333/1914 yılında göreve atanmış olup 1341/1922 yılına kadar toplam dokuz defa huzur derslerine katılmıştır.⁶⁴ Usul-i Fıkıhta müderrislik yapan Harputlu Mustafa Feyzi Efendi, 1365/1945 yılında İstanbul Süleymaniye'de vefat etmiştir.⁶⁵

Harputlu Mustafa Feyzi Efendi'nin huzur derslerindeki görevleri yıllar itibariyle şöyledir:⁶⁶

Yıl(h/m)	Meclis	Görevi	Rütbesi	Mukarrir
1333/1914	VII.	3. Muhatap	-	Midillili Mehmed Emin Efendi
1334/1915	IV.	10. Muhatap	-	Debreli Vildan Faik Efendi
1335/1916	IV.	14. Muhatap	-	Debreli Vildan Faik Efendi
1336/1917	V.	2. Muhatap	-	Uşşaki Nasuh Efendizade Mustafa Asım Efendi
1337/1918	IV.	7. Muhatap	-	Uşşaki Nasuh Efendizade Mustafa Asım Efendi
1338/1919	IV.	2. Muhatap	-	Batumlu Abdullatif Efendi
1339/1920	III.	11. Muhatap	-	Kastamonulu Mustafa Şükrü Efendi
1340/1921	III.	4. Muhatap	-	Kastamonulu Mustafa Şükrü Efendi

⁶² Hersenk Köyü: Elazığ'a bağlı Salkaya Köyü'nün eski adıdır.

⁶³ Sunguroğlu, İshak, Harput Yollarında, İstanbul, 1958, C. II, s. 243.

⁶⁴ Mardin, a.g.e., C. I, s. 159.

⁶⁵ Sunguroğlu, a.g.e., C. II, s. 243.

⁶⁶ Mardin, a.g.e., C. I, s. 575 vd.

1341/1922	III.	2. Muhatap	-	Debreli Vildan Faik Efendi

SONUÇ

Sonuç olarak memleketin irfan merkezi olan İstanbul'da her yıl yapılan bu derslerdeki konular yapılan tartışmalar ve tahliller ilimle alakalı herkesin dikkatini celp etmiştir. Yapılan dersler padişahın ve devrin seçkin alimlerinin huzurunda olduğu için mahcup olmamak adına büyük bir gayretle hazırlanıp sunulmuştur. Dolayısıyla bu seçkin insanların yaptığı her tahlil devletin idarecilerinin ilerisi için belirlenen hedefin yönüne de etkili olmuştur.

Bu derslerde Harputlu alimlerin (civar yerleşim yerlerinde yetişenler hariç) her dönem varlığı görülmüştür. Bu da Harput gibi merkezden uzak bir yerleşim yerinin ilme verdiği değer ve buradan yetişen alimlerin derecesini de göstermesi açısından önem arz etmektedir. Bugün yüksek öğretim kurumlarının fazlalığı ve buradaki ilim adamlarının değişik zamanlarda yaptığı sempozyum, konferans, panel vs. gibi ilmi etkinliklerin ilk nüvesini oluşturan huzur derslerinde yapılan ilmi tartışmaların kayıt altına alındığı defterlerin günümüz alfabesine aktarılarak tetkik edilmesi bu açıdan önemlidir. Böylece dönemin etkin olan düşünce ve fikir akımlarının gün yüzüne çıkarılması da söz konusu olacaktır. Bir başka durum da Osmanlı coğrafyasının değişik bölgelerinde yetişmiş alimlerden hareketle yereldeki ilmi faaliyetlerinde konumu açığa çıkacaktır.

KAYNAKÇA

- Akyürek, Ahmet Remzi, Miftahu'l-Kütüb ve Esami-i Müellifin Fihristi, I, Ankara, 2000.
- Albayrak, Sadık, Son Devir Osmanlı Uleması-İlmiye Ricalinin Teracim-i Ahvali, I-IV, İstanbul, 1996.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, A. MKT. NZD., 374/75.
- Biçer, Ramazan, "Harputlu İshak Efendi'nin Kelami Görüşleri", I-II, Dünü ve Bugünüyle Harput Sempozyumu, Elazığ, 2005.
- Bursalı Mehmet Tahir Efendi, Osmanlı Müellifleri, (Sad: A. Fikri Yavuz-İsmail Özen), I-III, İstanbul, 1972.
- Demirpolat, Enver, "Harputlu İshak Hoca'nın Hayatı ve Eserleri", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S. 9, Konya, 2003.
- Demirpolat, Enver, Osmanlı-Türk Düşünürü Harputi Hoca İshak'ın Felsefi Görüşleri, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, 2003.
- Develioğlu, Abdullah, Büyük İnsanlar Üç Bin Türk ve İslam Müellifi, İstanbul, 1973.

- Dikici, Recep, "Arap Dili ve Edebiyatına Dair Eserleri Olan Harputlu Alim ve Edipler", Dünü ve Bugünüyle Harput Sempozyumu, I-II, Elazığ, 2005.
- Erk, Hasan Basri, Meşhur Türk Hukukçuları, İstanbul, 1954.
- Göksav, İbrahim Alaettin, Meşhur Adamlar Hayatları Eserleri, (Çıkaran: Sedat Simavi), İstanbul, 1933-1935.
- Harputlu Hoca İshak Efendi, Es'ile-i Hikemiyye, İstanbul, 1278.
- Harputlu Hoca İshak Efendi, Es'ile-i Kelamiyye ve Zübdetü'l-İlmi Kelam, İstanbul, 1283.
- Harputlu Hoca İshak Efendi, Miftahu'l-Uyun, Süleymaniye Kütüphanesi Demirbaş No:1090.
- İpşirli, Mehmet, "Huzur Dersleri", DİA, C.XVIII, İstanbul, 1998.
- Kehhale, Ömer, Mu'cemü'l-Müellifin, I-IV, Beyrut-trz..
- Mahmut Cevat İbnü'l-Şeyh Nafi, Maarif-i Umumiyye Nezareti Tarihçe-i Teşkilat ve İcraatı, İstanbul, 1338.
- Mardin, Ebul Ula Huzur Dersleri, I-III, İstanbul, 1951.
- Pakalın, Mehmet Zeki, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C. I, İstanbul, 1993.
- Sunguroğlu, İshak, Harput Yollarında, I-IV, İstanbul, 1958.
- Süreyya, Mehmed, Sicill-i Osmani, (Yayına Hazırlayan: Nuri Akbayar-Eski Yazıdan Aktaran: Seyyit Ali Kahraman), I-IV, İstanbul, 1996.
- Şimşirgil, Ahmet-Ekinci Ekrem Buğra, Ahmet Cevdet Paşa ve Mecelle, İstanbul, 2009.
- Yeğin, Abdullah, İslami-İlmi-Edebi-Felsefi Yeni Lügat, İstanbul, 1992.